

الْحَمْدُ لِلَّهِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ

معاونت پژوهش

- سرشناسه: کوثری، ابراهیم، ۱۳۵۱ -
عنوان و نام پدیدآور: مهدویت در ادیان آسمانی/مؤلف ابراهیم کوثری.
مشخصات نشر: قم: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری: ۲۲۴ ص.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۹۵-۱۵۷-۵
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: چاپ دوم: ۱۳۹۵ (فیبا)
موضوع: محمدبن حسن علیه السلام، امام دوازدهم، ۲۵۵ق -
موضوع: موعودگرایی
موضوع: مهدویت--پیشگویی ها
رده بندی کنگره: ۱۳۸۹ م۹/۲/۲۲۴BP
رده بندی دیویی: ۲۹۷/۴۶۲
شماره کتابشناسی ملی: ۲۰۲۸۷۸۳

مهدویت در ادیان آسمانی

ابراهیم کوثری

مرکز بین‌المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

مهدویت در ادیان آسمانی

مؤلف: ابراهیم کوثری

چاپ دوم: ۱۳۹۵ ش / ۱۴۳۷ ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: نارنجستان ● قیمت: ۱۲۵۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۳۰۰

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

مراکز پخش:

ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸

تلفکس: (داخلی ۱۰۵) / ۰۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵

تلفن: ۰۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۵ - ۹

ایران، قم، بلوار محمدامین، سه راه سالاریه. تلفن: ۰۲۵ - ۳۲۱۳۳۱۰۶

ایران، قم، مجتمع ناشران، طبقه سوم واحد ۳۰۸. تلفن: ۰۲۵-۳۷۸۴۲۴۰۲

pub.miu.ac.ir ✉ miup@pub.miu.ac.ir

📍 https://telegram.me/pub_almostaafa

با سپاس از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

● ناظر گرافیک: مسعود مهدوی

● ناظر چاپ: نعمت‌الله یزدانی

● مدیر انتشارات: مرتضی محمدعلی نژاد شانی

● مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری

● ناظر فنی: محمدباقر شکری

سخن ناشر

امید، حیاتی‌ترین، لذت‌بخش‌ترین و غم‌گسارترین جلوه وجودی انسان است و بالاترین لطف الهی به بشر، امید به رحمت خود است؛ از این رو یأس از رحمت الهی جزء گناهان کبیره است.

در طول تاریخ، امید به ظهور منجی مهم‌ترین دلیل ایستادگی و پایمردی مؤمنان در مقابل طوفان حوادث بوده و هست.

دمیدن روح امید به ظهور منجی کل، جزء تمامی ادیان آسمانی است و اسلام که آخرین حلقه تکامل و کمال بشری است انتظار ظهور منجی را برترین عبادت معرفی کرده است.

کتاب حاضر که به قلم فاضل ارجمند ابراهیم کوثری نگاشته شده است تلاشی است مشکور در بازشناسی منجی و «مهدویت در ادیان آسمانی». مرکز بین‌الملل ترجمه و نشر المصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ضمن تقدیر و تشکر از مؤلف گرامی تلاش خود در چاپ و نشر این اثر را پر گاهی می‌داند تقدیم به آستان ولی اعظم.

مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

معاونت پژوهش

فهرست

۵ سخن ناشر
۱۵ مقدمه
۱۹ ۱. کلیات و مفاهیم
۲۲ اهمیت مسئله مهدویت
۲۵ واژه‌شناسی مهدویت
۲۷ واژه مهدی در قرآن و حدیث
۲۹ دین در لغت
۳۰ دین از دیدگاه دانشمندان
۳۲ دین در قرآن و نهج البلاغه
۳۴ خاتمیت، جاودانگی و کمال دین
۴۳ ختم وصایت در مهدی <small>علیه السلام</small>
۴۵ ۲. ادیان وحیانی و مهدویت
۴۵ ۱. مهدویت در آیین زرتشت
۴۵ الف) آشنایی با پیدایش زرتشتیان

- ب) جهان‌بینی زرتشتیان ۴۸
- ج) اعتقاد به منجی در دین زرتشت ۵۱
۲. مهدویت در آیین یهود ۵۶
- الف) آشنایی با دین یهود ۵۶
- ب) مبدأ پیدایش اعتقاد یهودیان به ظهور منجی ۵۶
- ج) بشارت به ظهور منجی جهانی ۵۹
- د) بشارت عهد قدیم به ظهور منجی ۵۹
- هـ) منجی (ما شیخ)، از نسل داوود عليه السلام ۶۱
- و) ظهور منجی اساس اعتقاد یهودیان ۶۴
۳. مهدویت در آیین مسیح عليه السلام ۶۶
- الف) روند شکل‌گیری مسیحیت ۶۶
- ب) ملکوت خدا در آیین مسیح عليه السلام ۶۹
- ج) مسیح عليه السلام پسر داوود عليه السلام ۷۰
- د) مسیح عليه السلام، بنده خدا ۷۰
- هـ) مسیح عليه السلام، پسر انسان ۷۰
- و) حکمت صعود عیسی عليه السلام در آسمان ۷۵
- ز) کمک به تشکیل حکومت جهانی ۷۵
- ح) مصونیت عیسی عليه السلام ۷۶
- ط) فراهم شدن زمینه ظهور اسلام ۷۶
۴. مهدویت در آیین اسلام ۷۷
- الف) بشارت‌های قرآنی به ظهور منجی عليه السلام ۷۸
- یکم) خلافت روی زمین ۸۰
- دوم) تمکین و قدرت دین ۸۰
- سوم) تبدیل ناامنی به امنیت ۸۰
- ب) مهدویت در آینه حدیث ۸۲
۳. طول عمر منجی از دیدگاه علم، عقل و دین ۸۷

۱. طول عمر از نگاه علم ۸۹
۲. دیدگاه علما و دانشمندان ۹۰
۳. عمر طولانی از نظر زیست‌شناسان ۹۲
 - الف) طول عمر در گیاهان ۹۳
 - ب) طول عمر در حیوانات ۹۴
 - ج) طول عمر در انسان‌ها ۹۴
۴. عوامل مؤثر بر طول عمر ۹۵
 - الف) آرامش روحی ۹۶
 - ب) عامل وراثت ۹۶
 - ج) عامل تغذیه ۹۷
 - د) بهداشت خوراکی‌ها ۹۷
۵. طول عمر از نگاه عقل ۹۸
 - الف) مدیریت روحانی ۹۹
 - ب) عامل مؤثر دائمی در جهان آفرینش ۹۹
 - ج) قانون اعجاز و خرق عادت ۱۰۰
 - د) برهان امکان ۱۰۱
۶. طول عمر از دیدگاه ادیان آسمانی ۱۰۳
 - الف) طول عمر در تورات و انجیل ۱۰۳
 - ب) طول عمر از دیدگاه قرآن ۱۰۴
۷. فلسفه غیبت منجی ۱۰۶
 - الف) مصلحت الهی ۱۰۶
 - ب) امتحان و آزمایش ۱۰۷
 - ج) ظلم و ستم انسان‌ها ۱۰۷
 - د) سازش و بیعت نکردن با طاغوت زمانه ۱۰۷
 - هـ) حفظ جان مهدی علیه السلام ۱۰۸
 - و) آمادگی جهانی برای ظهور ۱۰۸

- ز) اثر منجی غایب بر وضعیت زندگی انسان‌ها..... ۱۰۹
- ح) معین نبودن زمان ظهور در ادیان آسمانی..... ۱۱۱
- ط) نشانه‌های حتمی ظهور..... ۱۱۴
- یکم) قیام سفیانی..... ۱۱۴
- دوم) قیام یمانی..... ۱۱۵
- سوم) کشته شدن نفس زکیه..... ۱۱۵
- چهارم) خسف بیداء..... ۱۱۶
- پنجم) صیحه آسمانی..... ۱۱۶
- ۴. حکومت جهانی حضرت مهدی علیه السلام**..... ۱۱۹
- ۱. ادیان وحیانی و حکومت جهانی**..... ۱۲۰
- الف) حکومت جهانی در اندیشه زرتشت..... ۱۲۱
- ب) حکومت جهانی در عهدین..... ۱۲۲
- ج) حکومت جهانی در اندیشه اسلام..... ۱۲۳
- د) حکومت جهانی در اندیشه دانشمندان و مقتدرین جهان..... ۱۲۵
- ۲. ویژگی‌های حکومت عدل جهانی**..... ۱۲۸
- الف) فراگیر و جهانی..... ۱۲۸
- یکم) جهانی شدن و تعریف‌ها..... ۱۲۸
- دوم) پیشینه جهانی شدن..... ۱۲۹
- سوم) طرح دیدگاه‌ها درباره جهانی شدن..... ۱۳۱
- چهارم) نقد مهم‌ترین مبانی فکری جهانی سازی غرب..... ۱۳۳
- انسان محوری:..... ۱۳۳
- سکولاریسم:..... ۱۳۳
- لیبرالیسم:..... ۱۳۴
- حس‌گرایی مطلق:..... ۱۳۵
- ب) عدالت‌گستری**..... ۱۳۶
- یکم) عدالت در لغت و اصطلاح..... ۱۳۶

- دوم) عدالت اجتماعی به مثابه تناسب ۱۳۶
- سوم) عدالت اجتماعی به مثابه شایستگی ۱۳۷
- چهارم) عدالت اجتماعی به مثابه رعایت تناسب و شایستگی ها ۱۳۷
- پنجم) عدالت اجتماعی به مثابه مساوات و برابری ۱۳۸
- ششم) عدالت اجتماعی از دیدگاه مکاتب ۱۳۹
- هفتم) عدالت اجتماعی و مارکسیست ها ۱۳۹
- هشتم) عدالت اجتماعی و لیبرالیست ها ۱۴۰
- نهم) عدالت اجتماعی و اسلام ۱۴۱
- دهم) نقد دیدگاه مارکسیست ۱۴۲
- یازدهم) نقد دیدگاه لیبرالیست ها ۱۴۲
- دوازدهم) گزینش دیدگاه اسلام ۱۴۳
- سیزدهم) نقش مردم در تحقق عدالت مهدوی ۱۴۵
- ج) توسعه همه جانبه ۱۴۷
- یکم) توسعه در علم و فرهنگ ۱۴۸
- دوم) توسعه در صنعت و تکنولوژی ۱۵۰
- سوم) توسعه در اقتصاد و معیشت ۱۵۱
- چهارم) توسعه صلح و امنیت ۱۵۳
۵. مقایسه دیدگاه ادیان و حیانی درباره مهدویت ۱۵۷
۱. منجی باوری ۱۵۸
۲. عدالت خواهی ۱۶۱
۳. انتظار موعود آینده ۱۶۵
۴. رهبری حکومت عدل جهانی ۱۷۲
- یکم) مراحل و ماهیت رجعت ۱۷۳
- نقد و بررسی: ۱۷۴
- دوم) دیدگاه های سه گانه ۱۷۶
۵. مهدویت شخصیه و نوعیه ۱۷۹

- ۱۸۴.....۶. تحقیق و بررسی.....
- ۱۸۷.....۶. دیدگاه‌های فرجام‌شناسی تاریخ.....
- ۱۸۷.....۱. دیدگاه بدفرجام.....
- ۱۸۸.....۲. دیدگاه خوش‌فرجام.....
- ۱۸۹.....الف) شهید مطهری و آینده جهان.....
- ۱۹۰.....ب) فرانسیس فوکویاما و آینده جهان.....
- ۱۹۱.....نقدهایی بر دیدگاه فوکویاما:.....
- ۱۹۲.....ج) مارشال مک لوهان و آینده جهان.....
- ۱۹۲.....نقد دیدگاه مک لوهان:.....
- ۱۹۳.....د) الوین تافلر و آینده جهان.....
- ۱۹۳.....نقد دیدگاه تافلر:.....
- ۱۹۴.....هـ) برنارد شاو و آینده جهان.....
- ۱۹۴.....و) برنارد راسل و آینده جهان.....
- ۱۹۵.....ز) دیدگاه ادیان درباره آینده جهان.....
- ۱۹۸.....۳. آثار و پیامدهای اعتقاد به مهدویت.....
- ۱۹۸.....الف) انتظار و اعتراض.....
- ۱۹۸.....یکم) انتظار ویرانگر.....
- ۱۹۹.....دوم) انتظار سازنده.....
- ۲۰۰.....ب) خودسازی و تهذیب نفس.....
- ۲۰۳.....ج) هم‌بستگی و زندگی مسالمت‌آمیز.....
- ۲۰۶.....د) امید به آینده روشن.....
- ۲۰۸.....۴. طرح چند پرسش و پاسخ.....
- ۲۰۸.....الف) پرسش اول.....
- ۲۰۸.....پاسخ:.....
- ۲۱۰.....ب) پرسش دوم.....
- ۲۱۰.....پاسخ:.....

۱۳ فهرست

۲۱۲ج) پرسش سوم
۲۱۳پاسخ:
۲۱۷فهرست منابع و مآخذ
۲۲۲فصلنامه‌ها

مقدمه

حافظهٔ تاریخ و فطرت بشر، به یاد می‌آورد که انسان‌ها هیچ‌گاه از اندیشهٔ زندگی باصفا فارغ نبوده و همیشه به آینده‌ای روشن می‌اندیشیده است. منتها این اندیشه، در گذر زمان به چهره‌های گوناگون تبلور یافته است که بارزترین آن در قالب مدینهٔ فاضله یا شهر عدل مهدوی، در زبان‌ها شهرت پیدا کرده است.

آن‌چه در این نوشتار مورد تأمل است، ارتباط مسئلهٔ مهدویت و ظهور موعود ادیان با اندیشهٔ مدینهٔ فاضله است. البته مدینهٔ فاضله و شهر عدل مهدوی در تعالیم ادیان آسمانی و دیدگاه دانشمندان، جایگاه بلندی دارد. عقیده به مصلح جهانی و فرایند مهدویت، مربوط به همهٔ ادیان و مکاتب است که انسان‌ها با هرگونه دین و مذهبی، حتی آنهایی که به غیب ایمان ندارند، برای روزگار نجات، بدان چشم دوخته‌اند. اما اعتقاد به ظهور موعود ادیان در اسلام، عقلانی‌تر و منطقی‌تر بیان شده است. بنابراین، به حکم فطرت باید گفت: آیندهٔ بشر، آبستن حوادثی چون ظهور منجی عدالت‌گستر و تحقق حکومت واحد جهانی خواهد بود.

علت تأخیر در ظهور، شاید این باشد که مردم جهان باید به قدر کافی تلخی این وضع آشفته و بی‌عدالتی را درک کنند و مردم جهان، نارسایی و ضعف قوانین بشری را برای اجرای عدالت اجتماعی، لمس کنند.

انسان‌ها باید به مرحله‌ای از بلوغ و تکامل فکری برسند که مفهوم پیشرفت را بدانند؛ باید احساس کنند که پیشرفت تکنولوژی، زمانی شرط سعادت انسان‌هاست که کاروان بشر، دارای رهبری حق‌مدار با قدرت اجرای قانون باشد؛ تا جلوی درگیری‌ها را بگیرد و زورگویان را سرکوب و عدالت را در جامعه حاکم کند. از دیدگاه قرآن، تنها حضرت مهدی عجله الله تعالی فرجه این ویژگی را دارد، زیرا قدرت وی از اقتدار خداوند و متصل به قدرت الهی است.

عصمت در گفتار و کردار، از دیگر ویژگی‌های ذاتی رهبر عدالت‌گستر است. بنابراین، منجی بشر معصوم است و به اراده الهی کارها را پیش می‌برد. لذا غیرمعصوم و افراد عادی نمی‌توانند حکومت جهانی را اداره کنند، زیرا همواره اشتباه می‌کنند. این که در احادیث آمده «پایداری دولت‌ها در گرو برپایی عدالت است» یک حقیقت مسلم و تخلف‌ناپذیر است و گفتنی است که عنصر اساسی در حکومت مهدوی، و علت استمرار و بقای آن عدالت‌گستری است؛ این سنت خدا در زمین است و سنت خدا دست‌خوش دگرگونی نخواهد شد: ﴿وَلَنْ نَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا﴾؛^۱ بدان که سنت خدا هرگز مبدل نخواهد گشت.

در روایت هم آمده است: اگر از عمر دنیا بیش از یک روز باقی نماند، آن روز آن قدر طولانی می‌شود تا نمونه کامل انسان صالح،

۱. احزاب، آیه ۶۲.

پرده از رخسار برگیرد و سنت الهی را پایدار کند، زیرا او برای چنین رسالت بزرگ و جهانی ذخیره شده است و تمام حقایق، پس از ظهور او آشکار خواهد شد. بنابراین، بشر هیچ‌گاه روزگاری مانند عصر ظهور را نخواهد دید، زیرا آن زمان، عصر حاکمیت عدل و حق است؛ تنها نمونه و الگوی آن، دوران حکومت پیامبر ﷺ و حکومت پنج ساله امیر مؤمنان علیه السلام است، متنها با تفاوت‌هایی که در قلمرو با حکومت فراگیر منجی دارد.

موضوع مهدویت در بین ادیان و حیانی جایگاهی والا و سابقه‌ای دیرینه دارد، زیرا هرگاه دین جدید بعد از دین دیگر در عرصهٔ جوامع بشری پدید می‌آمده، به‌طور طبیعی، پیروان دین گذشته، اصول مشترک و غیرمشترک دین جدید را با دین گذشته مقایسه و نسبت‌سنجی می‌کردند. با توجه به این مقایسه، باید گفت تفاهم پیروان ادیان آسمانی، براساس اصول مشترک، از مسائل حیاتی پیروان ادیان الهی به حساب می‌آید که قرآن کریم نیز آن را مطرح کرده است:

﴿قُلْ يٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَٰبِ تَعَالَوْا۟ إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَآءٍ بَيْنِنَا وَبَيْنِكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِۦ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ﴾^۱

خداوند در این آیه، اهل کتاب را براساس اصول مشترک، به اتحاد با مسلمان‌ها فرا خوانده است و تنها راه نجات و رسیدن به حقایق را تفاهم و گفت‌وگوی میان پیروان ادیان الهی معرفی کرده است. از این‌رو هم‌گرایی و پلورالیسم دینی، به قصد شناخت حقایق و به دور از تعصب و انحراف از حق، نتیجه‌ای جز تفاهم بین ادیان آسمانی ندارد.

۱. آل عمران، آیه ۶۴.

این نوشتار با رویکرد تفاهم و انسجام میان پیروان ادیان آسمانی خالی از تعصب و گرایش مذهبی، از بنیادی‌ترین اصول مشترک اعتقادی ادیان آسمانی زرتشت، یهود، مسیح و اسلام را که مهدویت‌باوری باشد به‌شمار می‌رود. گرچه تدوین کتاب‌ها و مقاله‌های زیاد، از قرن‌های گذشته تا به امروز، خود دلیل بر اصالت و قدمت این اصل اعتقادی دارد. نیاز نگری، گزینش و نوآوری سرفصل‌ها و عنوان‌ها، به روز کردن بحث، طرح و نقد آرای گذشته، مقایسه دیدگاه ادیان و حیانی دربارهٔ مهدویت، از ویژگی‌های این اثر است که تا به حال کمتر چنین پژوهشی انجام شده است.

ابراهیم کوثری